

P A R O L E

N-nn(Dette er London)N-nn

O r d e t :

"Bli fremfor alt ikke trette"

Den 8. mai 1945 var vår oppgave ferdig, den frie "illegale" norske presses kjellertilværelse slutt. Det frie ordet - samle - punktet for alle frihetsbegreper, og til alle tider det sterkeste våpen i kampen for de elementære menneskerettigheter - kunne igjen fritt som før - bæres utover til vårt folk og fortelle at vår kamp var kronet med seier, en ny tid hadde tatt til.

Dette ordets hellighet og ukrenkelighet, at sannheten ikke lenger skulde være en førerforordning, men resultatet av fri tanke, fri forskning som ga muligheter til å føres utover med det frie ordet, hadde kostet millioner av unge liv og materielle verdier for milliarder.

Det frie ordet er kravfullt, som det også stiller store krav til dem som nytter det. Ofrene måtte bæres. Kampen for rett og for rettferd, for menneskeskets verdi krevde det også.

Den som en tid tvilte på vårt folks vilje til å ta kampen opp, glemte nettopp dette med ordet. Grunnloven av 1814 var ett magna charta om og for det frie ord. Dristigheten i å sette opp et frihetsbrev som vårt, ligger i selve ordene i loven. Senere tok arbeidet til - det som igrunnen aldri tar slutt - gjennom opplysning og forkynnelse å lære folk respekt for ordet og hevde dets rett.

Vi fikk det vi mest av alt trengte. Tiden fødte Wergeland... Sannhetens armé." det var ordene. Gjennom tale og skrift tok han opp det store arbeid for vårt folks indre frigjørelse. Ibsen og Bjørnson bar verket videre. Ivar Aasen løste folkets tunge for sitt eget mål. Opplysningstiden, den fri forskning, fri kunst og litteratur bar oss fram mot 1905 og løste vårt nasjonale hovedprogram, suverenitet og integritet. Det frie ordet hadde vunnet sin videste horisont hos oss.

Det grunnleggende i vårt folks kamp i okkupasjonsårene - det som holdt oss sammen og knekket mistrøstighet og sjøloppgivelse - var nettopp at vi ikke ville miste ordet. Frihet og liv er ett - men også ett med det frie ord. Det ble et krav hos hver enkelt av oss å få knebelen vekk - rope ut og lytte til sannhet, ikke til løgn. Å lytte og å tale ble begrepsmessig det samme. Vi følte det slik når noen talte fritt i disse årene. Vi heftet oss ikke ved form eller rytme - det har freden tid til - men vi følte det som om vi sjøl talte, sjøl skrev når vi lyttet eller leste fritt. Ordet bar frihetskampen.

Mennesket har ikke rett til å tale om helter, men om martyrer kan de tale. Når vi i dette siste nummer av vår "illegale" avis nevner Nordahl Grieg, så er det fordi han er symbol for de 10000 martyrer vår frihetskamp har kostet. - Han visste at de tusener som ofret livet i kampen mot nazisme, ufrihet, terror og tvang, gjorde det for det frie ords skyll. Nordahl Grieg kjendte

varnemt ordets hellighet og den oppgave det i en fri verden fortsatt skulle ha for å brute alle stengsler "Veien frem". Han kjente ordets umålbare verdi, dikter som han var. Derfor følte han også forpliktelsen til å gå innfor kampen med all sin kraft.

De som arbeidet i den "illegale" presse under krigen, de som skrev, de som trykte og de som i dobbelt forstand bar ordet utover, begyndte med Nordahl Griegs skjønne, såre og stolte dikt, "17 mai 1940"

Vi følte da trelldommen truet,
og lungene gispet i nød,
som i en sunken ubåt,
vi vil ikke dø slik død.

Det er med Nordahl Griegs herlige ord, hans testamente til den tiden vi nå er inne i, vi vil slutte. Genialt profetisk ser han hvilke sentrale problemer etterkrigsmenneskene, de overlevende vil få å stri med. Det er en ny maning til oss om ikke å gi tapt i kampen for freden, når han i det mektige diktet "Den menneskelig natur" som han skrev på Island 1942, sier:

Vi som skal dø behøver
ikke å sikre vår fremtid
og rope: Vi trenges bestandig.
Vi skal ikke sitte i freden
og minnes alt hvad vi gjorde,
den som vil gjøre det, lyver.
Han har ikke gjennomlevet
en smerte for dyp til ord.
Den som kan minnes har intet,
og han har glemt og forrådt oss.
Alt som vi ber om er stumhet.
Reis ingen monumenter.
La åkrer som aldri har sett oss
og gamle kvinner i solen
og unger som leker, og bjørker
som usåret løfter sitt lys. slør
være vår evighet.

Men dere som lever, må våke
over den fred vi skimtet
i naboskapet av døden,
lidelsens siste gjerde
Bli fremfor alt ikke trette
som mennesker blir etter kriger,
når grumset og griskheten kommer
i følge med motløsheten
det varme råtnende dyndet
lagret av hundrede slektledd
hvor sinnet kan krype til hvile
og han som vi drepte kan oppstå.
Vi som er tapt i natten,
vi drømte, vi trodde, vi håpet,
og ingen var trette som vi.

Bli fremfor alt ikke trette - vi må ennå en gang modig tro på freden og ikke bare legge våpnene ned, men få dem - bort.

Trykket under utstillingen,

" DET ILLEGALE NORGE "

Ålesund, 23/1 - 5/2- 1946.

-----ooOoo-----

T A N K E R

Et gammelt ord sier: den som regjerer vogga, regjerer verda. Det gjelder neppe i dag. Ei mor sine ord - hva veier vel de i ei tid som denne? Verda er styrt av handlekraftige menn. Og hvordan ser den ikke ut?

Som en plukka fugl er kvinna, tung av gråt og bøydd i pine sitter hun igjen med saknet og med minnene. Det tok henne år å bygge sønnen. På et øyeblikk var heile byggverket revet ned:

En gang bar hun et lite vesen under hjertet, og i smerte satte hun det inn i livet, kjøtt av hennes kjøtt, blod av hennes blod. En sønn som snart krevde all hennes omhet og omtanke, dag og natt. Og sønnen vokste opp. Nye sorger, nye bekymringer meldte seg. Men bare lys og glede ble han for henne. Selv angsten for ham, den angsten for livet og døden som følger all kjærleik, var henne ei kjelde til menneskelig vokster. Så stod han der da endelig - se: en ung mann full av von og kraft og venleik, ferdig til å gå ut i livet på egen hand. Hun svulmet av takk og lov.

Fedrelandet kalte, og han gikk. Dette var hans sjangse. Dette, følte han, var meininga med tilværet. Han ble som en levende, lysende flamme, og han hadde noe å flamme for: for fridomen - mot tyrannene. Ingen drøm syntes ham mer lokkende enn den å få gi livet for alt han hadde kjært. Han var glad over å ha noe å kunne gi som var av verdi. Sult og slit og kulde kua ham ikke.

- Gud, la han leve, var bønna hennes. Dette var ordene hun bad, om og om igjen. - Gud, la ham komme tilbake når dette mare- rittet er over. Det er større å leve for noe enn å dø for det. Hvem vet? Kanskje ligger den rikeste delen av livet foran ham.

Stor var den innsatsen han gjorde, for sanning og rettferd og fred. Han fikk ikke oppleve den lyse dagen da flaggene gikk i topp over landet, men han døde med målet i syne. I en brøkdell av et sekunds gåtefulle klarsyn så han heim. Der var vegen, der var huset, der var hagen og de gamle trærne. Enda en gang favnet han det heile i blikket, enda en gang tok han farvel med det. Tankene søkte feste, og bildet av mor steig fram, i et siste, sløret syn. Det var slutt.

Hun var den rikeste, er nå den fattigste. Her kan ikke ord gi trøst, her kan ingen hjelpe. Det eneste hun ønsker er å se sønnen igjen. Bare det vil gi henne fred ...

Vi anklager!

Et rop som dette finner gjenklang hos millioner og atter millioner av kvinner rundt om i landene. De anklager samfunnet og mennene som har ført verda utfor stupet. Og de har rett til å bli hørt. For ved sine ofre har de skapt grunnlaget til å bygge opp på ny.

Det lakker og lir mot jul, og igjen lyder det glade budskap: Fred på jord! Aldri har menneskene sett mer fram til en varig fred enn i dag, men vi tror ikke at den vil inntre før kvinnen kjenner sitt kall: å skape mannen.

Når hun reiser den nye slekta, har hun høve til det.

Sokneprest Norderval i Ørsta, en av de mange abonnentene våre, har sendt oss dette stykket:

Den illegale pressa.

Vi på bygdene vil ogso gjerne få talke dei som stod i brodden for det overmåte verdfulle arbeidet med å spreide verdsnytt og Norgesnytt ut over landet. Kor venta vi ikkje i spaning på dei illegale blada, kor gjekk dei ikkje frå hand til hand so lenge til dei var heilt utsletne! Å nei, dei som trudde dei skulle knekte det frie ord, dei tok skammeleg feil. Det sanna eg ein gong eg sat og lydde på London oppe i ei loddrett fjellside med to hundre meters berg over meg og tre hundre meters stup under meg, inne i ei hule det mest ikkje var råd å kome seg opp til, lydde på London so det ljoma millom hamrane. Det sanna eg so mang ein gong når truskuldige folkeskulelærarar og fromme prestemenn steig i land med digre bokpakkar under armen, som var hundratal eksemplar av illegale blad.

Vi trudde ikkje på dagspressa, der var mest alt lygn og forbanna dikt. Nei, det var slutt på den tida då ein kunne lite på det skrevne ord, slik som vi nordmenn hadde vant oss til. "Dei kan då ikkje trykke lygna!" sa ein gamall ørsting. Men det var nett det dei kunne og gjorde. Og i all fall til å byrje med på ein so innpåsliten måte at mange lett-truande sjeler gjekk på limpinnen og let seg narre. Som mor til ein av venene mine, ho var gamall og svært tungheyrd, stakkar, so det vart ikkje ofte dei snakka med henne om anna enn det heilt daglegdagse. Men du kan tru dei vart forbina, borna, ein dag dei kom til å snakke med henne om det som var oppe i tida. Det synte seg ho var fullblods nasist, ho trudde på Hitler og Quisling som på Gud og Kristus. Ho hadde lese blada og ikkje anna, og det som er prenta, er sant, dei kan ikkje trykke lygna, om noke i det heile var å lite på i denne verda, so måtte det vel verè Sunnmørsposten. Og då dei skulle røkje etter nærare, so var bestevenninna hennar, ogso ein åttiåring, heilhuga nasist, og baa to vart arge og harme då dei prøvde å rettleide dei ut av villfaringa.

So hadde vi ikkje hatt den illegale pressa i dei første vanskelege åra, då opinionen skulle skapast og massefråfall forhindrast, so hadde det nok gått mykje verre enn det gjorde. Dei fordekta karane som sat nede i trange kjellarroom og stelte med dei farlige papirlappane, har nok berga mange frå Nørve og annan trist landssvikarlagnad.

Kor mykje det hadde å seie, dette arbeidet, synte seg vel best på fienden sitt raseri. Ein ung gut eg trefte på Falstad, Tingstad var etternamnet, fornamnet har eg gløymt, vart skoten av tyskarane berre fordi han ikkje kunne gjere greide for kvar eit slikt blad hadde teke vegen. So det var ikkje lite dei utsette seg for, dei som dreiv med det, kven dei no var og er.

Med tida vart desse velkomne blada sjeldnare og sjeldnare. Men dei hadde gjort si gjerning og staka ut leia framover og sveisa oss ihop.

Det var den illegale pressa som var ei av dei viktigaste bindelekkjene millom det frie åndslivet før krigen og det frie åndslivet av idag.

M. Norderval.

M I N N E S M E R K E T

Og et folk skal leve, må noen kunne dø -

De gikk til grunne i fengsler og konsentrasjonsleirer, eller de segna om på andre kamparsnitt av heimefronten. De falt på sin post i hæren eller flygevåpnet, i marinen eller handelsflåten.

Vi vender oss nå til leserne av vår "illegale" presse for å be dere slutte mannjamt opp om innsamlinga av midler til reising av et monument over de falne fra distriktet.

De falne - vi kunne også ha vært en av dem, men vi fikk beholde livet. Og med det ei hellig plikt til å være tro mot de idealene de sloss og døde for.

Et monument midt i Sunnmørsbjøen vil stadig minne oss og dem som kommer etter oss om at det kosta å kjøpe igjen dette landet som alltid har vært vårt. At snart tre hundre fra Ålesund og Sunnmøre betalte prisen med sitt liv. Det vil mane oss til å føre kampen videre.

For det skal vi vite: et minnesmerke over de falne, etter deres eget hjerte, kan bare bli reist i arbeid for å bygge landet - et bedre og lykkeligere land med gode kår for alle.

Innsamlinga skjer gjennom distributørene av avisa. De er utstyrt med kuponger som lyder på kr. 5,- og kr. 2,-.

Vi håper at alle vil yte sitt bidrag ved etter evne og hjertelag å kjøpe et større eller mindre antall kuponger som samtidig gjelder for kvittering.

Distributører og lesere: gå inn for innsamlinga med full kraft!

v v v v v v v v v

k r i g e n fordi vi stod sammen i kampen. Det var ikke noe parti, det var ingen klasser lenger. De gamle og råtne gjerda falt. Den som hadde, delte med den som ikke hadde. En opplevde folkefelleskapet så djupt at en villig ofra alt for det.

Skal vi vinne f r e d e n, nå vi fortsatt ofre mye, både av kjepphester og anna. Det er alltid noe å trette om, men det er mer å samle seg om. Konservative og radikale k a n møtes i dag, og de m å måtes, i særlig vilje til å sette landet og folket over smålige partihensyn.

Noen må ta vare på de gamle, nedarva verdiene og arbeide videre ut ifra dem. Andre må storme på med nye idéer og tanker. Holder ikke de første litt igjen, vil de andre brenne seg oftere og sterkere. Derfor bør de også gjensidig kunne respektere hverandre. Men av begge parter forlanger vi livsnot og initiativ og virkelyst.

Vi får ikke has på de ondene som krig en har skapt uten at vi trekker i samme spann.

